

7. NOČNÁ HODINA

(00.00 – 1.00)

CHRÁMOVÝ STRÁŽCA SPOMÍNA

V Aténach nežije veľa ateistov, a aj tí by možno zmenili presvedčenie, keby sa ocitli v koži Pentarka z Elisu. Pentarkes je na nočnej hliadke v samotnom srdci Akropoly, v aténskom Partenóne. O polnoci si Pentarkes veľmi jasne uvedomuje existenciu bohyně. Stojí totiž priamo za ním.

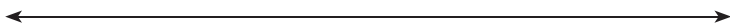
Trepotavé svetlo olejových lúčok vrhá tieň na bohyniu pri ňom, takže sa zdá, že jej bohato zdobená helma sa mierne pohybuje – akoby Aténa naklonila hlavu a zvažovala, čo urobí so smrteľníkom na svojom území. Pentarkes si je istý, že jej oči, za denného svetla žiari vo modré, majú teraz svoju pravú farbu – oceľovo sivý odtieň aténskej oblohy tesne pred rozvidnením. Volajú ju príznačne: sivooká bohynia, posvätná Aténa, dcéra múdrosti, bohynia bojových línii.

Pentarkes sa pomaly otočí, takže najprv uvidí odraz bohyně v dúhovo zafarbenej mláke oleja pri jej nohách. Ani nemusí dvihnúť

zrak, aby vedel, že je vysoká, deväťkrát vyššia ako človek, a pokožku má slonovinovo bielu. Natahuje k nemu bledú ruku, akoby mu ponúkala víťazstvo. Platí to doslova, pretože bohyňa má opretú zlatú kopiju o plece, aby Niké, stelesnenie víťazstva, mohla spočívať na jej dlani.

Víťazstvo je vrtkáva vec, ktorá môže kedykoľvek uletieť na zlatých krídlach, preto Aténčanov upokojuje vedomie, že Aténa naveky chráni ich mesto. Tak ako každá počestná Aténčanka, aj bohyňa má na sebe *peplos*, šaty, ktoré jej visia z pleca, upínajú sa v páse a potom elegantne splývajú k členkom. *Peplos* človeka ľudu je nezdobený, vyrobený z nevybielenej vlny. Aristokratka sa môže pýšiť *peplom* z fialovej látky. Iba Aténa, Diova obľúbenkyňa a spoločníčka hrdinov, nosieva *peplos* z rýdzeho zlata.

Pentarkes spraví krok vzad, aby lepšie videl na tvár bohyne. Dnešnej noci pôsobí nezvyčajne vážne. Žeby spomínala na ten dávny deň, kedy ju oživila ruka génia? Božská Aténa sa zrodila z hlavy Dia, lenže telo, ktoré teraz obýva, úchvatná socha v tomto chráme, ktorý bol vytvorený špeciálne pre ňu, vytvoril Feidias, najväčší sochár nielen tejto, ale (podľa veľmi zaujatého Pentarkovho názoru) aj akejkolvek inej doby.

Feidiove sochy sú najdokonalejšie svojho druhu, aké kedy uzreli svetlo sveta.

CICERO, *DE ORATORE* 2.9

Od tých čias sa udialo všeličo. Aténa však pretrvala – majestátna, a predsa prístupná, oslnivá za denného svetla, no skutočne živá iba pri žiare lúčov, keď stojí na strážni po boku Pentarka.

Pentarkes po prvý raz stretol Feidia pred takmer sedemnástimi rokmi v Elise, malom peloponézskom meste. Už v chlapčenskom

veku zaznamenal Pentarkes niekoľko väčších úspechov ako športovec, a následne ho pozvali do dielne majstra sochára. „Tesať podobizne veľkých bohov Grécka,“ vysvetľoval Feidias, „je privilégium, ktoré sa dostane len vyvoleným.“ V Elise mal aténsky sochár pracovať na majstrovskom diele – soche samotného patróna Olympijských hier, mocného Dia (v tom čase sa Olympijské hry organizovali v meste Elis).

Pentarkes spomínal, ako Feidias pochodoval hore-dole v zaprášenej dielni preplnenej kusmi mramoru, slonoviny a vzácneho cédrového dreva. Feidias vtedy zabudol na mladého návštevníka a zamrmľal si sám pre seba: „Vo chvíli, kedy vyriekne súd v najväznejšej veci – vtedy ho zobrazím. Dôstojného, prísneho, desivého vo svojej majestátnosti. Áno!“ Zacytoval z *Iliady*:

*Kronovec riekol a tmavými brvami na súhlas kývol;
božské vládcove vlasy sa zhrnuli na čelo razom
z jeho nebeskej hlavy a veľký Olymp sa zachvel.**

HOMÉR, *ILIADA*¹

„To je ono! Homér mal pravdu. Bude sedieť na tróne a zobrazím ho tak, ako som zobrazil Aténu: skvejúceho sa v zlate a slonovine. Na hlave bude mať korunu – nie, veniec. Ten bude vytvorený akoby z výhonkov olivovníka – pretože Aténa, bohyňa olív, pochádza práve z čela, na ktorom spočíva veniec.

Olympijským víťazom prináša víťazstvo, takže aj on bude držať Niké (dúfam, že Aténe to nebude vadiť). V druhej ruke Dia bude žezlo. Pritlačím na mestskú radu, nech mi poskytnú prostriedky potrebné na to, aby som ozdobil žezlo všetkými druhmi drahokamov. Na vrchu žezla, samozrejme, musí stáť orol. Zlato! Róba musí byť zlatá, ozdobená zvieratami a kvetmi. Asi ľaliami. Ľalie sa dobre tesajú.“

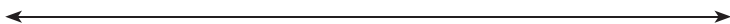
* Preložil Miloslav Okál, Slovenský spisovateľ, 1986, s. 35

Áno, ľalie boli vytesané dobre. Dvanásť rokov po prvom predstavení ohromeným a rozradosteným obyvateľom Olympie je socha olympského Dia považovaná za jeden z divov známeho sveta spoločne s Veľkou pyramídou v Gíze a babylonskými Visutými záhradami. Obyvatelia Elisú však vďačia za svoje majstrovské dielo Aténom. Nie veľkoleposti Atén, ale ich najprízemnejším stránkam – malichej žiarlivosti, bezmedznej falošnosti a buričstvu politikov.

Feidias je podľa mňa jediný umelec, ktorý vie skutočne zobraziť olympského Dia. Na jeho sochu som sa prišiel pozrieť s veľkými očakávaniami, ale on ich zďaleka prekonal.

L. AEMILIUS PAULLUS, DOBYVATEĽ MACEDÓNSKA,
POLYBIOS, DEJINY 30.10

Feidias bol v tom čase ešte mladý a perzské vojny sa skončili nedávno. Väčšina Atén ležala v troskách po tom, čo ich perzská armáda okupovala v roku 480 pred n. l. a robila, čo mohla, aby ich čo najviac spustošila. Peržania sústredili svoj hnev na Akropolu. Uctievali oheň, pre Aténin chrám teda nemali žiadne využitie a zdemolovali ho.

Perikles viedol aténsku demokraciu nie vďaka postaveniu alebo zvolenému úradu, ale jednoducho silou svojej osobnosti. Rozhodol, že Akropolu a predovšetkým Aténin chrám je nutné prestavať, a to tak, aby zatičili všetky stavby na svete. Na stavbu nového chrámu boli použité iba tie najlepšie materiály. Steny boli z pentelského mramoru, strecha z cédrového dreva a pozlátených obkladačiek.

Zlatý pomer

Rozdeľte čiaru na dve časti tak, aby dlhšia časť vydeľená kratšou časťou mala rovnaký pomer ako celá čiara delená dlhšou časťou. Pomer dlhšej čiary k tej kratšej je 1.618... (tak ako v prípade Ludolfovho čísla π (π), počet cifier je nekonečný).

Zlatý pomer sa používa v umení a inžinierstve, teda aj dĺžka Partenónu v pomere k jeho šírke určuje zlatý pomer, čo nie je prekvapujúce, pretože Feidias je človek, ktorý tento pomer objavil. V matematických rovniciach tento pomer symbolizuje grécke písmeno Φ (ϕ) – začiatkové písmeno Feidiovho mena.

Menej dôležité sochy mali byť z mramoru z ostrova Paros, najlepšieho v známom svete. Aténina socha mala byť ústredným prvkom v chráme, ktorý je centrom Akropoly, takže srdcom samotných Atén. Na takú sochu bol mramor nedostačujúci. Socha mala byť vyrobená z leštenej slonoviny a rýdzeho zlata, aby v majestátnosti Atény jej uctievatelia videli majestátnosť Aténinho mesta a jeho obyvateľov.

Na stavbu dohliadal výbor tvorený tromi členmi. Jeden zabezpečoval pracovníkov a materiály, ďalší mal na starosti architektúru a inžinierske práce, tretí spájal všetky prvky do umeleckého celku. Tým tretím mužom bol Feidias.

Nikto nepopiera, že Feidias a jeho kolegovia odvedli skvelú prácu. Feidias však v záchvate márnivosti postavil do popredia seba a svojho sponzora Perikla. Na freske znázorňujúcej Aténčanov bojujúcich proti Amazonkám vytresal seba ako bojovníka vrhajúceho kameň na nepriateľky, a Perikla vo veľmi vernej podobe v súboji s Amazonkou. Navyše sa vraví, že Feidias pozval urodzené dámy údajne na to, aby dohliadali na pracovný proces, avšak privádzal ich len preto, aby ich mohol Perikles zviest.

Periklovi nepriatelia si povedali, že by mu mohli uškodiť tým, že zneuctia Feidia. Feidiovo zamestnanca teda primäli k tomu, aby dosvedčil, že Feidias si vzal pre seba zlato určené na Aténinu výzdobu.

Šlo o veľké množstvo zlata, pretože partenónska Aténa nemala slúžiť len ako prejav majestátnosti Atén, ale aj ako rezervná banka mesta. V prípade núdze bolo možné zlato z róby bohyně odstrániť, potom by slúžilo na zaplatenie lodí a vojakov – pokiaľ by ho neskôr mohli nahradiť. Miestnosť zvaná *cella*, v ktorej socha stála, mala jednu nezvyčajnú vlastnosť. Na rozdiel od rovnakej miestnosti vo väčšine chrámov bola rozdelená na dve časti. Tú druhú predstavovala veľmi dobre zabezpečená miestnosť za bohynou, kde bolo uskladnené zlato, striebro a poplatky miest podrobených aténske-
mu impériu.

Perikles však predvídal nielen riziko sprenevery, ale aj možnosť, že ho z niečo podobného politici obvinia. Preto prikázal Feidiov, aby zariadil, že zlaté oblečenie bohyně bude možné v prípade potreby odstrániť a zväziť. Feidias to urobil a Perikles mohol demonštrovať, že všetko zlato je na mieste a nič z neho nechýba. „Aha,“ povedal Feidiov zradný asistent. „Povedal som zlato? Myslel som slonovinu. Spreneveril časť slonoviny, z ktorej bola vyrobená socha.“ Slonovina bola základom sochy a nedala sa odstrániť a zväziť. Feidias nemohol dokázať svoju nevinu, a tak ho odsúdili a poslali do väzenia.

Pentarkes sa nikdy nedozvedel, ako sa Feidias dostal z aténskej väznice a prišiel do Elis na Peloponéze, ani ako sa z neho po tom všetkom stal majster, ktorý mal na starosti vytvorenie Diovej sochy. Za týmto manévrom stál takmer určite Perikles. Možno preto, že aj napriek náhlemu uväzneniu Feidia musela práca na Partenóne pokračovať.

Znamenalo to, že Feidias bol stále potrebný. V Aténach po sebe zanechal školu mladých umelcov, tí na seba prevzali neľahkú úlohu dokončiť, čo ich majster začal. Pentarkes si spomína, ako do ateliéru v Elise každý deň prichádzali poslovia z Atén – často v tých najnevhodnejších chvíľach. Preberali s Feidiom

otázky o proporciách jednotlivých sôch, o ich usporiadaní, type kameňov použitých na podklady a tisíce ďalších podrobností. Pentarkes neustále počúval o rozvíjajúcom sa projekte a po čase bol Partenónom takmer rovnako posadnutý ako Feidias. Musí na vlastné oči vidieť epickú budovu a dramatickú sochu Atény, ktorá takmer zničila život jeho majstrovi. Zožierala ho zvedavosť, ako sa všetky drobné detaily, o ktorých toľko počúval, premenia na skutočnosť.

Feidias dal svojmu žiakovi povolenie ísť sa na monument pozrieť, hoci len veľmi neochotne. Nakoniec sa z neho a Pentarka stali milenci. Pentarkes sa neskôr dozvedel, že Feidias sa pri soche Dia zachoval takmer rovnako neprístojne ako pri soche Atény: mladík, ktorý dostáva od Dia cenu víťaza, je Pentarkes.

**FEIDIAS PREDSTAVUJE MODEL SVOJEJ EPICKEJ SOCHY
ATÉNY MESTSKÉMU VÝBORU.**

Abraham Zeus Lincoln

Ak vás zaujíma, ako mohla vyzerat socha Dia, mali by ste navštíviť jednu z mnohých napodobenín gréckych chrámov vo Washingtone (darmo, prvotní Američania si boli vedomí počiatkov umenia). Lincolnov pamätník so svojimi vlysmi a dóorskymi mramorovými piliermi je domovom sochy Lincolna sediaceho na kresle podobnom trónu – je to zámerná imitácia toho, ako mohol vyzerat olympský Zeus (hoci má len necelých šesť metrov, teda polovicu výšky Feidiovej sochy Dia). A áno, budova, v ktorej sa nachádza socha, takmer presne spĺňa Feidiovo zlaté pravidlo: má dĺžku 57,8 a šírku 36,1 metra.

Niektorí z tých, ktorí poznajú znakovú reč, si myslia, že podobne ako Feidias, aj tvorca Lincolnovej sochy nevedel odolať tomu, aby do nej nezačlenili skrytú správu. Prsty sediaceho Lincolna vraj v znakovkej reči ukazujú „A. L.“ – možno preto, že sochárov syn bol hluchonemý.

Čo povedať o Aténach? Pre mladého muža z vidieckeho mestečka boli Atény v každom smere strhujúce. Bolo vzrušujúce pretláčať sa davmi v agore, počúvať syrakúzsky a perzský prízvuk miešajúci sa s barbarským mrmlaním polonahých tráckych otrokov. V Elise si šiel posledný obyvateľ mesta ľahnúť po západe slnka; v Aténach trvali večierky pri fakliach dlho do noci. Pouliční umelci a akrobati zabávali ľud na uliciach, zatiaľ čo niekoľko metrov od nich filozofi debatovali pod stĺpovou kolonádou o zmysle reality.

Pentarkes si myslí, že Aténčanom sa stal vo chvíli, keď jeho loď vplávala do Pirea. V tomto aténskom prístave kotvili jedna na druhej lode od súdkovitých miestnych rybárskych lodiek cez rozľahlé obchodné lode až po štíhle, žraloky pripomínajúce trirémy, ktoré jeho loď míňali s ladnou eleganciou. Nevedel odtrhnúť zrak od zdanlivo chaotického zhonu a hemžiacich sa ľudí.